

ŠTRAMBERK

2/2010

ZPRAVODAJ MĚSTA

OBSAH

Jaroslav Michna
Štramberský motiv ..... titulní strana obálky

Jaroslav Michna
Jeskyně Šipka ..... 2. strana obálky

Anna Rašková
Přehled společenských a kulturních akcí ve II.—IV. čtvrtletí 2010 4

Věra Horáková
Půdaři — aneb co tají „hůra“ 11
Dva akvarely 14
„U Koryta“ 15

Aleš Durčák
Štramberský hrad před 4. prosincem 1359 17

Josef Adamec
Skauting ve Štramberku 23

Ing. Igor Jalůvka
Štramberské lokality z etymologického pohledu 30

Jaroslav Michna
Jurův kámen ..... 3. strana obálky

Jaroslav Michna
Štramberský motiv ..... 4. strana obálky

ZPRAVODAJ MĚSTA ŠTRAMBERKA č. 2/2010

Zodpovědný redaktor: Aleš Durčák (od r. 2001). **Redakční rada:** PhDr. Anna Hrčková, Bohumil Kresta, Josef Marek a Věra Michnová. **Přepis a jazyková korektura textů, návrh grafické podoby a výběr reprodukcí:** Aleš Durčák. Copyright si podržují autoři, kteří rovněž ručí za věcnou správnost jednotlivých příspěvků. Redakce si vymezuje právo stylistických úprav a krácení textu. Nevyžádané materiály zůstávají součástí archivu ZMŠ. Adresa redakce: Muzeum Zdeňka Buriana, Náměstí 456, 742 66 Štramberk, tel.: 556 852 240, e-mail: mzb@stramberk.cz, www.zdenekburian.cz. **Vydává:** Městský úřad Štramberk (tisk povolen rozhodnutím č.j. 1217/94–RR–408 referátu regionálního rozvoje Okresního úřadu v Novém Jičíně dne 3. 11. 1994). Vychází: 4× ročně (od r. 1987). **Příloha (samostatně neprodejná):** Štramberk — Sběratelská série pohlednic (od r. 2004). **Výroba:** Tiskárna a nakladatelství Beatris, Dobrá. Prosinec 2010.

Poznámka Josefa Adamce k fotu na obálce ZMŠ č. 1/2010:
Na schodech stojí Gabriela Sochová (1889—1966), která se svou sestrou Klárou na Trúbě obsluhovala. Jejím bratrem byl Metoděj Socha, po určitou dobu vůdce skautů (viz poslední odstavec článku Skauting ve Štramberku), nejstarší bratr Rudolf byl počátkem 20. století knihovníkem ve Štramberku, další bratr Josef byl dlouholetým náčelníkem Sokola. Jejich otec Josef se spolu s dalšími pěti sourozenci narodili v čp. 111 (vedle Muzea Zd. Buriana). Josefův bratr Petr byl dědečkem štramberského malíře Vojtěcha Petráše, letos 101letého Josefa Hajdy a mnoha dalších.

PŘEHLED SPOLEČENSKÝCH A KULTURNÍCH AKCÍ VE II. — IV. ČTVRTLETÍ 2010

Anna Rašková

Člověk se nejlépe učí z příkladů, a ne z toho, co mu kdo řekne. Proto se v nás tolik prožité zkušenosti ukládají a dál pak utvářejí naše životy.

Tak už jsme tu opět. Závěr roku nám trochu zahýbal penězi určenými na vydávání zpravodaje, ale snad se to vše srovná v obapolnou spokojenost. No, máme co dohánět.

V dubnu pokračovala zdárně XIII. divadelní přehlídka amatérských souborů, a to 9. dubna představením hry Bronislava Nušiče Paní ministrová. Sehrál náš divadelní spolek Kotouč. Závěrečný večer byl 16. dubna. Hrála se komedie Manžel na výpomoc od Rudy Maříka. Opět v podání Divadelního spolku Kotouč. Relax v podhůří Beskyd přivítal na akci konané v rámci cyklu Jazz u Písařů klavíristu Matěje Benka. Společná akce města Štramberka, Relaxu a Klubu českých turistů Po stopách Zdeňka Buriana se konala 25. dubna a dá se říci, že je nejen už tradiční, ale i hojně navštěvovaná. Ve dnech 16. a 17. dubna využili pořadatelé přehlídky netradičních divadel prostorů našeho kulturního domu ke konání tří představení Žena cez palubu, Kamene vo vreckách a Maloměšťáková svatba. Duben bychom klidně mohli nazvat „Duben měsíc divadla ve Štramberku". Koncert v kulturním domě v rámci cyklu Hvězdy pod Moravským Betlémem měla 29. dubna Zuzana Lapčíková. Pořádal Relax v podhůří Beskyd a město Štramberk.

Měsíc květen a červen bývají zpravidla jedny z nejpěknějších měsíců v roce. Ovšem to, co nám počasí předvedlo v tomto období letos, můžeme nazvat jen jedním slovem — „hnus". Takovou pouť s nejdražším parkovištěm kolotočů ve Štramberku byste v kronice asi dlouho hledali. Také školní výlety se v tomto období nepouštěly do nejistého počasí. Radost všem návštevníkům udělala 5. května travesti skupina Divoké kočky z Ostravy. Kdo přijde, opravdu nelituje a procvičí si pořádně svoji bránici. Relax pozval na Jazz u písařů saxofonistu Michala Žáčka, a to 9. května. V ten den dopoledne za ošklivého počasí koncertovali na náměstí členové tamburášského orchestru z Chorvatska. Pro maminky nachystali pedagogové s dětmi koncert ke Dni matek na 11. května. Nazvali jej tradičně Jarní koncert ke Dni matek. Městský pivovar oslavil své 5. narozeniny. Oslava se konala pod režijní taktovkou Relaxu na náměstí. Současně město Štramberk pořádalo soutěž O nejlepší Štramberské ucho. Žákovský koncert připravila Základní umělecká škola Zdeňka Buriana 20. května. Hvězdy nad Moravským Betlémem pokračovaly 27. května koncertem Jaroslava Hutky. Také nám roztáli na Trúbě. Na 1. května připravili pořad Jarní probuzení a 15. května Na návštěvě u babky bylinkářky.

Červen byl, co do počasí, opravdu pestrý, do kulturní nabídky také. Dětský divadelní soubor sehrál 11. června pohádku pro děti Zlatovláska. Divadlo Pod věží mělo 11. června premiéru hry Divotvorný hrnec. Město Štramberk připravilo na 18.—20. června Dny města Štramberka. Bohatý program jsme museli přesunout do kulturního domu, protože počasí se s námi nemazlilo. Program jsme nazvali Od všeho kousek. Jazz u Písařů 13. června přivítal jazzový kvartet. V sobotu 19. června se konal na náměstí 7. štramberský flamendr. Relax pořádal také koncert Hvězdy nad

Vlčnovjanka, 24. července 2010 (foto Jar. Michna)

Koncert Petry Černocké, 29. července 2010 (foto Jar. Michna)

19. srpna 2010 (foto Jar. Michna)

Promenádní koncert, 2. srpna 2010 (foto Jar. Michna)

Moravským Betlémem. Karel Kahovec a Viktor Sodoma přijeli ve středu 23. června. A začalo nám tradiční Kulturní léto ve Štramberku. První promenádní koncert byl 27. června a zahráli nám skvělí žáci Základní umělecké školy v Novém Jičíně.

Navázali jsme hned 4. července promenádním koncertem dechového orchestru Děrničanka. Cyrilometodějské slavnosti uspořádal Relax 5. července. Konečně jsme prolomili 11. července smůlu a promenádní koncert si u nás zahrála dechová hudba Javořinka z Lichnova. Už dvakrát odjížděli ze Štramberka bez výkonu. Zradilo nás počasí. Výjimečný koncert se konal 24. července, kvůli počasí, v kulturním domě. Přijela nám zahrát Slovácká krojovaná hudba Vlčnovjanka. Jen návštěvnost mohla být trochu lepší.

Srpen na tom nebyl s počasím o nic lépe. Dva koncerty v parku jsme museli zrušit, alespoň poslední promenádní koncert 22. srpna se vydařil. Zahrálo Sdružení dechového orchestru města Štramberka a přizvalo si k sobě mažoretky z Holešova. Jazz u Písařů přizval 8. srpna ke společnému hraní Teresu Polk, Rudyho Horvata a Jenny Krompolc. Valašské království pořádalo 14. srpna na Trúbě Hradní hry. V ten den se sešli také holubáři na Holubích hodech. Štramberské pivní slavnosti se odehrávaly 21. srpna a opět v režii Relaxu v podhůří Beskyd. Honbu za štramberským pokladem 28. srpna připravilo pro děti Valašské království na Trúbě. Děti si mohly odskočit do Amfiteátru Pod starou věží na reprízu pohádky Zlatovláska. Den nato v kostele sv. Jana Nepomuckého koncertoval dětský pěvecký soubor Ondrášek.

Prázdniny uletěly jako voda. Ratolesti nastoupily do škol a běh času si zase našel svoji obvyklou cestičku. Září patří pravidelně Dnům evropského dědictví, letos ve Štramberku ve dnech 11. a 12. Součástí otevřených pamětihodností byla soutěž kynologického klubu O Štramberské ucho. V neděli nám přijelo zahrát, z polské Dabrovy Gornice, vynikající sdružení mladých muzikantů. Nový vítr do plachet přinesla skupina tanečního divadla Iluze s představením Obrazy vody. Dne 18. září — v ten den se konaly sedmé Dny moravského burčáku (Relax v podhůří Beskyd) a Zátopkovy schody (Valašské Království). To pro nás připravilo 25. září Štramberské dýňobraní.

V říjnu jsme žili hlavně komunálními a senátními volbami. Rozloučilo se s námi staré vedení města a pro kulturu vždy nakloněná starostka paní Věra Michnová. Štramberská strašidla se konala 16. října. Pořádal Relax v podhůří Beskyd.

Čas běží a běží. S přicházejícím listopadem a pochmourným počasim se tlačíme do tepla. Město Štramberk pro vás už tradičně připravilo XVII. posezení u cimbálu. Protože bylo po sv. Martinovi 12. listopadu, mohli jsme kromě poslechu CM Valašský vojvoda z Kozlovic ochutnat i Svatomartinské mladé víno. Hned v neděli 14. listopadu jsme zahájili slavnostní vernisáží výstavu Štramberské Vánoce. Výstava tradiční, podnětná a hlavně pohodová. Potřetí jsme se sešli na náměstí na Předadventním koledování. Program jsme doplnili o Předvánoční jarmark. Stalo se tak 24. listopadu a nádhernou atmosféru setkání doplnily padající vločky. Sníh, no prostě, jak na objednávku. Relax pozval na 25. listopad v rámci cyklu Hvězdy nad Moravským Betlémem zpěváka Radka Tomáška. V pátek, den nato, sehrál divadelní soubor z Bernartic hru Žena hašteřivá, manžel zoufanlivý.

Prosinec je tradičně nabitý kulturou. Dělají to svátky — Mikuláš, Vánoce, Silvestr. Město Štramberk připravilo pro děti základní školy na 3. prosince dopolední program Řemesla našich předků. Šest šikovných řemeslnic ukázalo dětem své šikovné

Štramberské Vánoce, 14. listopadu 2010
(foto Jar. Michna)

Řemesla našich předků, 3. prosince 2010
(foto Jar. Michna)

Předadventní koledování aneb Vánoce buďtež vítány, 24. listopadu 2010 (foto Jar. Michna)

Vánoční koncert, 9. prosince 2010 (foto Jar. Michna)

ruce a seznámilo je s historií řemesel. Akce měla veliký úspěch a určitě ji zase někdy zopakujeme. Hned 4. prosince byl oslavován na náměstí Mikuláš, v kulturním domě se hrálo divadlo pro děti Čert a Káča, na Trúbě probíhal pořad pro děti Za Mikulášem a čertem. No rušno, kam se podíváš. Vánoční koncert pořádala ZUŠ Zdeňka Buriana 9. prosince, Jazz U písařů přivítal americkou zpěvačku Teresu Polk. Město připravilo na 16. prosince vánoční koncert Poutníci Country Vánoce. V pátek 17. prosince připravil Relax koncert Ondrášku, opět v cyklu Hvězdy nad Moravským Betlémem. V neděli 19. prosince oslavili v klubovně 90 let Junáka ve Štramberku. No a do nabídky už tradičně patří akce konaná 26. prosince v Národním sadě, bez které si Vánoce asi ani neumíme představit, Živý betlém. Pořádají kulturní spolky a město Štramberk. Myslím, že bychom se ale obešli bez humbuku zvaného Silvestr. Rozhodnutí o konání či nekonání Silvestra ve Štramberku necháme na jiných pomazaných hlavách.

Někdy se v životě stane, že přijdeme o své místo „na výsluní". Dveře, které byly před námi otevřené, se najednou zavřou. Třeba nás vyhodí z práce nebo nás opustí partner a jsme zoufalí. Pak se ale stane, že jdeme a najdeme si něco nebo někoho lepšího. Když se totiž najdou jedny dveře, jsou poblíž otevřené jiné. Stačí jen mít víru, odvahu a pořádně se rozhlédnout...

Květa Fialová

Přijďte mezi nás. Až přijde čas, všichni si poležíme. Proto, když můžete, vyražte ven za kulturou, za poznáním. Protože, jak říkal Jiří Sovák *„Na smrti mne štve jen to, že je to nafurt"*.

Poutníci — Country Vánoce, 16. prosince 2010 (foto Jar. Michna)

Vánoční koncert Ondrášek, 17. prosince 2010 (foto Jar. Michna)

PŮDAŘI — ANEB CO TAJÍ „HŮRA“

Věra Horáková

Půdy mne k sobě vábí a vždy vábily. Tajemné prostory se svými zšeřelými kouty a zákoutími všelijak vykrajované, s vysokými, šikmými stropy, skrz něž bylo místy vidět i kousky oblohy, s velkými krabicemi plnými odložených hraček, v létě s odpočívajícími sáněmi i vonícím tichem a hromadami sena, mi byly blízké. Několikrát jsme si vyprosili prožít pod její střechou i krátkou letní noc. Ale trochu „pichlavé“ spaní, se šustotem sena okolo uší, mi nedávalo dlouho spát. Blížící se úsvit s vychládající střechou nade mnou mne vábil štítovým okénkem dívat se po okolí z jiné perspektivy. V zahrádce rosou osvěžené kvítí stálo jako vojenská stráž a od sousedů se ozývaly údery koňských kopyt o hrazení stáje. A jako znamení stálosti — i nedaleká Trúba byla na svém místě, jako jindy…

A pak se zvláštním řízením osudu stalo, že prostory pod hambalky, se zástupem podepřených trámů, s výklenky u střešních oken a neobyčejnou atmosférou, staly se později i mým domovem.

Velký, útulný prostor, rozdělený jen mohutným komínem a trámovím, ozvláštněný šikmými stěnami, poskytuje pohodlné i uklidňující bydlení. Stal se i naší observatoří, z níž pozorujeme východy slunka nad Kazničovem ze strany jedné i rozhlednu na vršku Bílé hory od západu. Je i místem k pozorování nočních obloh skrze okna ve střeše. Bydlení — pravda, s několika prvky trochu se vymykající dnešnímu běžnému stylu, třeba i s ráhnem nad pecí k nahřátí kabátu pro návštěvy, vnáší do života poněkud jiný ráz. Má pro nás však jednu neocenitelnou vlastnost — nutí nepospíchat, nebo alespoň nepospíchat příliš! Kolik tajů poskytuje „dřevěné bydlení“ třeba v zimě, když slyšíme jak vítr — ten blázen — nás straší a po střeše metá své kozelce, pak se protáhne holým hřebenem živého plotu a shodí z něj několik posledních promoklých ptačích hnízd. Utichne teprve až k ránu a to už pak obyčejně bývá střecha „zafúkaná“ sněhem a cítíme, jak hřeje. To vám však může potvrdit zas jen „půdař“.

Uvnitř to v jednom z trámů potichu zasténá — jak se to stává v dřevěných staveních hlavně při změnách počasí. Oheň v kamnech zalapá po dechu, nežli se rozhoří právě přiložené poleno a prostorem „zní“ ticho. Právě tady jsme mu nejblíže, když přichází večer a prostorem se začínají protínat stíny pohádkově nasvětlených trámů, možná i s utajeným domovem půdního skřítka. Zpočátku nás zvuky ozývající se okolo rušily, ale pak se staly jeho neoddělitelnou kulisou. Ticho i přímé světlo shora jsou hlavními atributy a nedoceněnými vlastnostmi všech půdních prostor. Též vhodným místem k přijímání návštěv i bodem klidu, k němuž se z každé cesty rádi vracíme.

Život na půdě mne naučil rozeznávat zvuky okolí — naslouchat ranním ptačím chválám, tichému „hrkotání“ hrdliček, které bydlí jen nedaleko našich oken, i budíčku kohouta, když volá — „ještě nesvítá, ještě jsem nedostal znamení“ (část bajky K. Čapka), slyšíme křik i ostatního ptačího národa shánějícího se po snídani. Bydlíme mezi korunami stromů a s ptáky si hledíme navzájem „do oken“. Stali se našimi celoročními přáteli a naše soužití je zcela bezkonfliktní. Je příjemné naučit se žít v zahradě i se zahradou.

Stejně jako moji babičku i mne dnes láká klidná a široká plocha trámů, na kterých visí svazky sesbíraných „zelin“ spolu s věnečky květin z naší zahrady určené k zimní výzdobě bytu. V teple hambalků se pomalu otáčejí svazečky čemeřic, zahradního kontryhele, modrých levandulí, okrasných česneků i různých travin. A na podlaze malé „hůrky“ — zcela ve špičce pod střechou s točitým schodišťátkem, se suší meduňka, květ lípy, zjara podběly i král všech bylin — černý bez — tak, jak je přináší rok. Už po řádku let, stejně tak jako děda s babičkou, snad i pro uchování tradice, usedáme denně ke stolu pod oknem a snídáme svoje „nadrobené“ z cibulákových půllitrových kafáčů.

Vše tu má své místo.

Našlo se i pro rodinnou minigalerii sestavenou z obrazů mého otce. Každé ráno se spolu zdravíme tichým pozdravem. Kdo z vás by se chtěl podívat spolu s námi — bude vždy srdečně vítán.

Poznámka:

„Nadrobené“ — místní výraz pro bílou meltovou kávu s kousky chleba. Jedlo se lžicí z většího hrnečku většinou k snídani.

DVA AKVARELY

Věra Horáková

Vidím ji znova — bohužel už jen ve svých představách — za slunných dní odcházet za prací na pole. Svoji babičku — ženu vyšší, štíhlé postavy, v letních, plátěných šatech, opásanou zástěrou, na zádech do kříže, s velikou kapsou na skrojek chleba a v dolní části často zaplátovanou kusem třeba odlišné látky. Jindy zas v barchetové haleně a delší sukni, pod paží se svinutou trávnicí. Zasvitla nám na cestě pod nízko se klonící větve starého ořešáku v bílém potištěném šátku, uvázaném „na hanačku“, s motyčkou nebo hráběmi přes rameno. Někdy svoje nezbytné nářadí nechávala uschované na poli, ve vysoké trávě meze nebo na pokraji obilného políčka.

Když jsme za ni přišli do kulatého amfiteátru na Kocvínku, volali i helekali jsme už z dálky a poznala bych ji i dnes, a třeba poslepu, rozkročenou nad řepným nebo bramborovým řádkem. Větřík jí laškovně z pod šátku uvolnil pramínky vlasů a zlehka si s nimi pohrával. Když se vyrovnala v zádech, nejcharakterističtější býval její klidný úsměv, s vějířky vrásek okolo přivřených očí, uhýbajících všetečnému slunku zvednutou dlaní. Chodívala ráda na úzký pás pole, znala meze v jeho okolí s ukrytými vosími hnízdy, domovem ještěrek, zelených koníků i lesklých brouků úprkem pádících z dosahu její motyčky. Po chvíli jsme my — malí nedočkavci — když jsme už několikrát oběhli obdélník pole, vymáhali na ni odchod domů. Většinou nás poslala napřed se slibem, že nás dohoní. Ale kdopak stačí mladým dětským nohám? Dávno jsme si už hráli před domem, když docházela pomalým krokem. Na zádech s trávnicí nažaté trávy, se srpem pečlivě zasunutým mezi řepnými listy a na dně s hromádkou modrých brambor „na zítřek“. Jeden z přemnoha barevných akvarelů z dob šťastného dětství pod Trúbou, jak si jej moje paměť stále častěji přehrává jako starý, němý film…

Nedávno, už po několika letech, jsem se opakovaně probírala pevnými složkami s tkanicemi a uloženými náměty, obrázky a skicami po svém otci. Pro mne však sbírkou cenností, jež mi tu po něm zbyly. Mezi vystřihovanými snímky ze starých kalendářů a novin, jsem objevila i od mého dětství známý, „Kašparovsky" laděný akvarel staré ženy rozkročené v brambořišti, s pozadím malé vesničky a zapadajícím slunkem, signovaný jménem „Zapletal". Můj otec jeho autora vždy obdivoval pro krásu jemných vodových tónů, s dokonale vystiženým popisem ženské postavy i krajiny. Už nějaký čas visí u mne doma. Nejen pro můj obdiv k prostému motivu, ale snad i proto, že ve své jednoduché kráse se žena na obrázku tak dokonale podobá „mé babi".

„U KORYTA"

Věra Horáková

Mohla by to být skvělá pěší zóna. A patřila by jistě mezi hodně zajímavé, neobvyklé a vyhledávané, už s ohledem na prostředí, kterým se zvolna proplétá. Krátký úsek cesty, jakýsi úzký „kaňónek", lemovaný malebným pohledem, jaký skýtá jen málokteré město. Podobný je kousku lašské výšivky, s půvabnými dřevěnicemi, se štíty vykrajovanými jako perník a rozhlížející se malými okénky plnými pelargonií. Po stranách domků obestavěných vysokými kamennými zídkami, se sleziníkem červeným — drobnou kapradinkou s tuhými řapíky — štramberskou to specialitou vtlačenou a úporně se držící ve spárách mezi kameny a brčálovými polštářky mechů.

Mezi přednosti, jež k pěším zónám patří, by bylo možné připomenout i pramen průzračné vody. Vytéká asi uprostřed malé a pomyslné „štramberské kolonády", která tu bohužel není a nikdy asi nebude.

Hora nad ní slouží odedávna lidem jako věčný vodní rezervoár. Posbírala drobné stružky a pramínky, kus cesty je tajila, protáhla se okolo bílého kamene v úpatí, až pojednou vytryskl na povrch její čistý, ledový proud.

Místo s charakteristickým pojmenováním „U Koryta", které pro něj vybrali pradávní obyvatelé. Voda se tu hromadí ve vybetonovaném bazénu s laťovým plůtkem a přetéká do koryta zhotoveného ze silných dřevěných trámů. Poté se nenápadně ztrácí v kanalizaci a nezůstává po ní stopy. Tvarově stále stejně půvabné koryto, známé svým jednoduchým tvarem, bývá ověnčeno zelenými záclonami vodních řas, pohádkově se pohupujících v nějakém pomalém a neslyšitelném rytmu. S ledovou vodou by si, kromě slizkých vodních ozdob, rozuměla jen málokterá vodní rostlina, jen vysazení pstruzi jsou tu doma. Svěží pramen jsem nikdy — ani dnes — neobešla bez povšimnutí. Pamatuji na školácky odpočítávaný čas, po který jsme vydrželi máčet v ní ruce až po lokte. Teprve silná křeč nás donutila je vytáhnout.

Po celá staletí koryto jistě sloužilo k napájení dobytka. Sílu a obratnost, kterou vyvinul dobytek projíždějící okolo, aby se dostal k napajedlu, nestačil „ukočírovat" ani sebelepší vozka.

Vodní prameny, kašny, potoky s bystrou protékající vodou, nebo jen obyčejné pumpy s železnými koly, bývaly odedávna jakýmsi kulturním centrem obce. U nich

se soustřeďoval život obyvatel, zde se řešily veškeré „čerstvé novinky“. Služky, hospodyně s nádobami, se tu rády scházely a probíraly novoty, jak je nesl život, ve správně vedeném štramberském nářečí.

Avšak voda — zdroj života i očisty, sloužil po léta štramberským ženám též k máchání prádla. V duchu se opakuje malebný obrázek teplého léta. Na malém dřevěném vozíku, nebo jen ve škopku, opřeném o jeden bok, přinášely pradleny svoje prádlo, aby u koryta provedly poslední z očistných operací. Do různých džberů, putýnek a škopků, čerpaly vodu pomocí vydlabaného dřevěného korýtka. Osvědčená a praktická pomůcka plní svoji funkci dodnes. Vzpomínám i na nádrž s chrpově modrou vodou, ve které se — pro lepší efekt vypraného prádla — „modřilo bílé“. Na blízké zídce pak bývalo vidět krabičky s modrým potiskem a tajemným obsahem — jemným, silně barvícím práškem z kořene indigovníku, jehož služeb využívala při praní tehdy snad každá hospodyňka. Nejde nevzpomenout ani na začervenalé ruce pradlen, když si je alespoň na chvíli — při řeči — ohřívaly zabalené do zástěr.

Někdejší „pěší zónou“ projížděly kdysi dávno jen pomalé selské vozy, ale i vysoký, modře malovaný poštovní vůz se znakem pošty — zatočenou trubkou, sedátkem pro poštovního zřízence, v hranaté modré čepici se štítkem, jenž vozík ve svažitém terénu vyrovnával ruční brzdou s lesklou kovovou kličkou. Táhl jej jeden koník a vozil denně poštu ze železniční zastávky do budovy pošty na náměstí. Tak to znám z vyprávění mého otce. Do počtu tu později jezdívalo též auto jednoho soukromého autodopravce v černé limuzíně a obchodníka z opačného konce města. Dnes se tato trasa, kdysi tak klidná, proměnila (bohužel) v úsek se žlutě malovanými linkami, mezi nimiž návštěvník hledá mnohdy i pár centimetrů k zaparkování.

Je jen škoda, že turisté a návštěvníci městečka nemají možnost nakouknout do kamenných zahrádek za druhou řádkou domů pod hřbetem kopce, odedávna zvaným „Skalky“. Teprve tam by objevili celou spleť zídek z šedého kamene s bílým žilkováním, které se za letních veder umí pěkně rozpálit a spolu s kamenem ve vydlážděné cestě za teplých večerů vydechovat životodárné teplo. Za domky s malými dvorečky, velikými jen jako dvě dlaně pro posezení v létě nebo k sušení prádla, štramberskými všeobecně zvaným „zadniček“, do svahu prudce stoupá ta pravá zvláštnost — zahrádka zbudovaná ve stráni, s kamennými stupni, pokrytá koberci skalniček, s rozžatými svícemi divizen, bílým kokoříkem a krásou slezových růží. Jsou podobné těm pohádkovým a mohly by se směle utkat v soutěži „O deset divů Česka“.

Ráda procházím okolo „koryta“ pro tichý cinkot vody zvonící zde po staletí. Je jako skleněná kropenka u rámu dveří starých chalup. Neopomenu, jdouc okolo něho, namočit v něm alespoň konečky prstů. To pro jistotu, abych se sem mohla kdykoliv vrátit…

Foto s. 12/13 — Zauličí s místem zvaným „U Koryta“, 1. pol. 20. století, autor neznámý

ŠTRAMBERSKÝ HRAD PŘED 4. PROSINCEM 1359 aneb malá úvaha nad velkým tématem

Aleš Durčák

Pozn. autora:
Text (kráceno) pochází z března 2003, téhož roku byl zaslán vedení města. Přestože vývoj poznání pokročil, mnohá témata jsou stále otevřena, zásadní otázky zůstávají dosud nezodpovězeny...

Ve středu 4. prosince 1359 podepisuje v Brně moravský markrabě Jan Jindřich lokační listinu města Štramberka. Originál tohoto vzácného dokumentu byl ztracen 1938 při převozu do Valašského Meziříčí, k dispozici je dnes pouze reprodukce otištěná v publikaci Bohuslava Blažka, kde je uveden i přepis listiny a následný překlad z latiny (srov. B. Blažek, *Z archivu města Štramberka.* Příbor 1928, s. 2—4). Je-li řeč o této dosud jediné verzi překladu, měla by být podrobena kritickému přezkoumání, neboť některé pasáže lze přeložit i jinak; týká se to kupř. klíčového pojmu „vystavění" města, kde snad můžeme akceptovat i variantu „obnovení" (která by ovšem celou záležitost posunula zcela jinam).

Z listiny je patrná existence hradu a k němu náležejících vsí ještě před prosincem 1359. Osada v podhradí má převzít jeho název (na původní listině Strallnbrk, transkripce Strallenberg), opevněním navázat na hradby a stát se městem. Rozsáhlá městská práva, zřízení obce, rychtáře a přísežných konšelů, naznačují rozsah zeměpanského zboží. V literatuře zmiňovaných 22 šenkovních domů na náměstí je jistě správný údaj, ale mnozí Štramberčané mohli již tenkrát bydlet mimo podhradí. (Vzpomeňme jen archeologický výzkum dr. Šikulové, kde se již pro pol. 13. století hovoří o osadě v trati Plaňava pod Kotoučem.).

Původní podoba hradu je neznámá. V literatuře se jednou uvádí jako hrad typu fransko-normanského (srov. *Hrady a zámky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku.* Svoboda 1983, s. 240), jindy sasko-hesenského (srov. J. Jurok, *Nejstarší dějiny Štramberka.* VSONJ 33, 1984, s. 2). Novější práce hovoří o několika stavebních etapách či úpravách (srov. M. Plaček, Hrady a zámky na Moravě a ve Slezsku. Libri Praha 1996; *Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů, hrádků a tvrzí.* Libri Praha 2001, s. 625—628; R. Vojkovský, Štramberk. Beatris 2001, s. 4), přičemž se uvádí, že markrabě Jan změnil dispozičně nevyhovující (zjevně zastaralou) původní podobu hradu. Jde-li o tuto ranou verzi, autoři se víceméně vzácně shodují na tzv. úsporném bergfritovém typu (stavebně typickém pro léta ca 1230 – poč. 14. stol.).

Nejstarší písemná zmínka o majitelích hradu pochází z 2. pol. 17. století. V knize *Předchůdce Moravopisu (Prodromus Moravographiae.* Litomyšl 1663, II. kap. V, §20) tvrdí její autor, zakladatel moravské historiografie Tomáš Jan Pešina z Čechorodu, že jimi byli templáři.

Pešina (19. 12. 1629 Počátky — 3. 8. 1680 Praha), který připravoval sepsání podrobné historie Moravy (v dokončení rozsáhlé vědecké práce mu zabránila morová epidemie), byl blízkým přítelem Bohuslava Balbína, vzdělaným kazatelem, později kanovníkem metropolitní kapituly u sv. Víta v Praze a císařským radou. Jeho velkým protektorem byl mj. arcibiskup pražský Matouš Sobek z Bílenberka. Pešina založil klášter mnišského řádu sv. Pavla (paulini), který sám pomohl do Čech uvést. Vzhledem k těmto dispozicím lze stěží zpochybnit jeho jistě důkladnou znalost cír-

kevních dějin včetně zasvěcené orientace v dřívějších církevních řádech. V tomto smyslu je tedy nanejvýš podivné, jestliže se o templářích v souvislosti se Štramberkem hovoří jen jako o lokální tradici, která přetrvala staletí. Lze důvodně předpokládat, že právě v tomto případě Pešina vycházel z církevních pramenů, vždyť šlo o její problematiku.

Templáři, neboli Řád chudých rytířů Kristových a Šalamounova chrámu (1118—1312), byli církevním řádem duchovním a vojenským. První seznámení Čechů s tímto řádem bylo pravděpodobně již 1147, kdy se český vévoda a pozdější král Vladislav účastnil s mnoha urozenými Čechy křižáckého tažení do Palestiny (srov. Emanuel z Lešehradu, *Po stopách tajemných společností.* Praha 1935, s. 257). Jádro řádu tvořili profesní rytíři (později jen šlechtického původu). Do našich zemí se templáři dostali na počátku vlády krále Václava I., snad někdy po 1230 (srov. M. Buben, *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích.* I., Libri Praha 2002, s. 58, 70). Dne 9. dubna 1241 podlehl slezský kníže Jindřich Pobožný, i se svými rytíři, značné mongolské přesile u města Lehnice ve Slezsku. Z dopisu přímého účastníka bitvy (templáře Ponce d´Aubon) francouzskému králi Ludvíku IX. vyplývá, že templářský řád v českých zemích v té době již prokazatelně vlastnil majetky, neboť jak píše — bylo pohany v Čechách a na Moravě zničeno vše, co zde templáři měli (srov. L. Jan, *Ne nám, Pane, ale jménu Svému dej slávu.* LD 31. 7. 1993). Je zajímavé, že o měsíc poté, 8. května 1241, se odehrála ještě jedna (legendární?) bitva křesťanů s pohany. Podle pověsti byli onoho dne, tedy v předvečer svátku Nanebevstoupení Páně, zázračně zachráněni Štramberčané ukryti před Tatary na hoře Kotouči. Zda bylo toto území již tehdy v rukou templářů, nevíme. Na Moravě však byla prokazatelně minim. dvě templářská sídla, tzv. komendy — v Jamolicích (snad již od 1231, písemně doloženo 1279) a Čejkovicích (od 1248). Členové řádu byli většinou z urozených českých a moravských rodů a „drželi hlasu a účinkování při sněmech českých". Nemíchali se do zemských různic, až je vyhynutí Přemyslovců, po zavraždění Václava III. v Olomouci, povolalo na politické jeviště. Templáři, Přemyslovcům věrní, podporovali sestru Václava III. a manželku Jindřicha Korutanského, Annu. Dali jejímu manželu své hlasy a jej, jakožto čeští stavové, slíbili zastávat proti jeho soku Rudolfu. Posléze dopomohli k vládě Janu Lucemburskému a Alžbětě Přemyslovně (srov. Em. z Lešehradu, *Po stopách…*, s. 114). Po zrušení řádu 1312 připadl majetek templářů v Čechách, Moravě a ve Slezsku johanitům, resp. králi Janu Lucemburskému — kupř. hrad Templštejn (Tempilstein), Čejkovická tvrz aj.

Neprokážeme-li Pešinovi záměrné klamání veřejnosti, máme tedy v případě templářů na Štramberku k dispozici data (ca) 1241—1312. Bylo by to možné? Pokud jde o stavbu první varianty hradu, pak jistě ano, ba dokonce se to jeví jako velmi pravděpodobné. My navíc víme, že dr. Šikulová pro pol. 13. stol. zmiňuje existenci dvou tvrzí či hrádků na Kotouči (Jurův kámen a dnes již neexistující Panská vyhlídka). Souvisela tato bezpochyby strážní střediska s nejstarší variantou hradu (nebo snad také jen původně strážního hrádku)? A pokud ano — kdo byl jejich tvůrcem?

Ještě stále nemusíme opouštět poměrně pevnou zem pravděpodobných souvislostí. Hledejme templáře, nejlépe šlechtice z urozeného českého, moravského či slezského rodu, který v období 1241—1312 mohl postavit hrad či hrádky na území dnešního Štramberka. Ve spíše skromné literatuře o templářích v českých zemích je zmíněno důležité jméno Petra Berky z Dubé, velkopřevora řádu (supremus magister ordinis), za něhož postaven 1253 řádový klášter na Starém městě v Praze (srov.

Nejstarší vyobrazení **Strahlenburgu** (zde Strolbergku), 1528, detail.
(srov. P. Assion, Der Strahlenberger Hof in Schriesheim 1240—1990. Zur 750–Jahrfeier eines Bau– und Geschichtsdenkmals an der Bergstraße. Mannheim, 1990. s. 36)

Em. z Lešehradu, *Po stopách…*, s. 115). Páni z Dubé byli jednou z četných větví starobylého šlechtického rodu Benešoviců, který pocházel snad již z 11. století. Benešovici se s úspěchem účastnili mnoha válečných tažení, vlastnili značný majetek a těšili se zasloužené přízni dvora, kde měli své důležité místo. Pro nás je podstatné, že jiná větev tohoto rodu, Páni ze Štítiny, postavili někdy v 2. pol. 13. stol. 4 km jižně od Rýmařova hrad Štrálek (Strahleck — poprvé zmíněn 1282 na pečeti Beneše ze Štítiny), který byl spolu s panstvím prodán po 1348 markraběti moravskému Janu Jindřichovi (srov. *Hrady a zámky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Svoboda Praha 1983, s. 240). Podobnost názvů vedla nedávno některé autory (viz M. Plaček, Hrady a zámky na Moravě a ve Slezsku. Libri Praha 1996, či *Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů, hrádků a tvrzí*. Libri Praha 2001, s. 626) k domněnce, že rod Benešoviců by mohl být hledaným zakladatelem našeho hradu. V této souvislosti je zmiňována nejmocnější větev rodu Benešoviců, Páni z Kravař, v našem případě pak nejvyšší komorník českého království a zeť krále Přemysla Otakara II. Vok I. z Kravař a léta 1315—1325. Víme již, že Benešovici měli minimálně v osobě Petra Berky z Dubé svého zástupce mezi templáři (zde navíc ve vysoké funkci). Vok I. z Kravař se však s členy řádu nemusel stýkat jen prostřednictvím příbuzenstva. Jedna z mála dochovaných listin (srdce pravověrného historika zaplesá — konečně alespoň jeden skutečně nezpochybnitelný doklad!) dokazujících čilý templářský život v našich zemích (v tomto případě i blízkých), praví, že 1308 přijal Vok I. z Kravař od mistra templářů bratra Ekka do nájmu na 31 let Vsetín s hradem Freundsbergem (Vreuntspergkem), přičemž si Ekko podržel patronátní právo kostelů a pojistil svému konventu užitek z pozemků v údolí Rokytnice až k toku Bečvy a souběžně z poloviny lesů na pronajatém území (srov. J. Kohoutek, *Hrady Jihovýchodní Moravy*. Archa 1995). Po zrušení řádu majetek Kravařům zůstal.

Chceme-li tedy odpověď, která elegantně (a s poměrně velkou dávkou pravděpodobnosti) řeší otázku původních majitelů hradu Štramberk, pak může znít: Byli to Benešovici, resp. zástupci některé z jejich větví. Splňují templářskou podmínku, postavili další hrad podobného jména, a faktem navíc zůstává, že větev Kravařů Štramberk skutečně vlastnila. Získala jej 27. září 1380 za věrnost lénem od markraběte Jošta (syna Jana Jindřicha, který zemřel 12. listopadu 1375). Pokud tedy štramberský hrad některé z větví rodu Benešoviců skutečně dříve náležel, byl tímto aktem vrácen do původních rukou. Nesporným a trvalým vkladem bezpochyby význačného rodu Benešoviců Štramberku je samozřejmě jeho erb, neboli zavinutá stříbrná střela v červeném poli, kterou má naše město v levé polovině svého znaku. Tento rodový erb se v konečné podobě ustálil někdy v průběhu 13. století. Z jeho počátku pak pochází druhá polovina našeho znaku, stříbrno–červeně šachovaná orlice v modrém štítu — znak Moravy.

Podle jiné verze přešel štramberský hrad do majetku templářského řádu až po 1241 a po jeho zrušení i s městem do rukou moravského markraběte (srov. Fr. J. Schwoy, *Die Topographie vom Markgrafthum Mähren*. Wien 1794, III., s. 189—191). Kdo by v takovém případě mohl být jeho stavitelem? Nebyl snad na samém počátku hradem zemědělským? Střežil důležitou obchodní cestu, možné by to bylo. Bylo-li tomu tak, pak (s přihlédnutím k názoru historika Schwoye) mohl být jeho stavitelem král Václav I.

Zůstávají-li stále pochybnosti, hledejme dále.

Východiskem nám může být kupř. název hradu. Jak zněl původně, nevíme. Více či méně pečliví písaři markraběte Jana zapsali název Strallnbrk a to nám pro tuto chvíli musí stačit. Jan Jindřich si zjevně liboval v němčině, ale tento trend byl v oněch

dobách běžný. Nelze proto vyloučit, že hrad měl původně název český, kupř. podobný lidovému výrazu Strmbreg (srov. *Hrady a zámky v Čechách…*, s. 240). Konečná varianta Sstramberk se poprvé objevila až 1460. Předchozích 100 let bylo přehlídkou pokusů o přepis možná velmi starého názvu, o němž bohužel nevíme zhola nic. Naštěstí nakonec zdomácněla nejzvukomalebnější verze, ale mohlo to dopadnout i jinak.

Je zajímavé, že některé naše a německé prameny uvádějí variantu Strahlemberg či Strahlenberg, resp. Strahlenburg (netřeba dodávat, že tradičně důslední západní sousedé zmiňují v těchto souvislostech poctivě templáře; škoda jen, že nejsou konkrétnější).

Ladislav Hosák se však mýlil, jestliže napsal: „Takové jméno hradu (rozuměj Strahlenberg), pokud jsem mohl zjistit, nemá ve střední Evropě obdoby" (srov. L. H., *Počátky hradu a města Štramberka*. VSONJ 2, 1968, s. 30—31).

Druhý hrad s tímto názvem skutečně existuje, což je samo o sobě pozoruhodné, ale mnohem překvapivější je fakt, že hrad sám, včetně podhradí, ba dokonce i nejbližšího okolí (tedy prakticky vzato celková urbanisticko-krajinná dispozice), vypadá na první pohled (a kupodivu i na druhý) téměř jako náš Štramberk. Když jsem před několika dny viděl poprvé kopie starších malířských reprodukcí této malebné zříceniny s podhradím, vzpomněl jsem si na 70 let starý, ale dosud aktuální a důležitý postřeh Karla Bergera, že půdorys Štramberka ukazuje na malé německé město (srov. L. Hosák, *Počátky hradu…*, s. 29, resp. K. B., *Die Besiedlung des deutschen Nordmährens*. Brünn 1933, s. 147).

Hrad Strahlenburg nalezne vděčný návštěvník na Jelením kopci nad městečkem Schriesheim nedaleko Mannheimu, resp. Heidelbergu. Jeho stavitelem byl Conrad I. von Strahlenberg (Ritter von Strahl, jinde Ritter von Strahleck!) a doslova před několika měsíci se v německém tisku objevil článek, jehož obsahem je nový pohled na počátky hradu.

Podle tradičního pojetí byl postaven 1235. Nový pohled heidelbergského archeologa A. Wendta spočívá v následujícím poznatku: Rod Panů z Jelení hory (poprvé písemně doložen 1142), kam náležel i Conrad I., byl znám již 1174 s šlechtickým titulem „von Strahlenberg". Jestliže byl tento hrad postaven až 1235, musel by existovat ještě jeden, dřívější hrad téhož názvu. Mohl by to být Štramberk? Je možné, že je skutečně podstatně starší, než se dosud uvádí. Ostatně první zmínka o hradní vsi má, podle některých pramenů, existovat již k 1211 (srov. *Lexikon historického místopisu Čech a Slezska*. Argo 2001, s. 538) a blízký hrad Starý Jičín byl snad postaven ještě dříve, ale 1174 je pro nás přece jen příliš vzdálen. Bylo by samozřejmě lákavé přidat na misku německých vah právě náš hrad, ale v této chvíli by to bylo předčasné.

Pro nás je důležité, že konečně chápeme původní význam názvu hradu, neboť autor vysvětluje výraz „Strahl" staroněmeckým ekvivalentem pro hrot, špici, resp. typický tvar hradní bergfritové věže. Hrad měl tedy název Strahlenburg, větev rodu pak „von Strahlenberg" (srov. Ch. Burkhart, *Neue Erkenntnisse über die erste Strahlenburg*. Mannheimer Morgen 11. října 2002).

Kdyby Ladislav Hosák nehledal na mapě Evropy jen stejnojmenný hrad, ale spokojil by se i s menším soustem, mohl být překvapen stejně jako já při dalším neobvyklém objevu.

K 7. lednu 1306 je totiž písemně doložena existence vesnice Strahlenberg, 4 km východně od města Tücz (obě místa jsou dnes na území Polska pod názvy Straliny a Tuczno). Původně latinská verze názvu vesnice (Straliemberch) a její staroněmecký přepis (Stralimberg) je cenným dokladem možné etymologické geneze pro nás tolik

Carl Philipp Fohr (1795–1818): **Strahlenburg,** akvarel, ca 1816 (reprodukce na dobové pohlednici)

důležitého pojmu (nyní chápeme lépe nežli dříve, že zdvojená „ll“ či „hl“ apod. nehrají v písemném projevu té doby prakticky žádnou roli; v podstatě znamenají totéž).

Avšak co z těchto bezesporu pozoruhodných (a do určité míry nových) zjištění pro nás plyne? Především to, že bychom měli náš obzor rozšířit i za hranice naší vlasti. Hledaný, dosud jen potenciální, zakladatel hradu či majitel starodávného panství na místě dnešního Štramberka mohl být cizinec.

Jak se sledovaného území vlastně dotkla koloniální politika krále Václava I. na začátku 13. století? Víme, že kraj mezi Odrou, Ostravicí a beskydskými hvozdy byl majetkem porýnských hrabat z Hückeswagenu (poprvé je k 1138 písemně doložen hrabě Friedrich von Hückeswagen; jeho starším bratrem byl snad Hermann von Hardenberg, matkou sestra Friedricha von Arnsberg, otec je neznámý). Rod z Hückeswagenu, který vymřel nečekaně brzy, snad již po 1307, byl majitelem hradu Starý Jičín, Hukvaldy a Šostýn; se Štramberkem není v dostupné literatuře dosud spojován. Je téměř jisté, že první templáři u nás pocházeli z Německa (olomoucký biskup Bruno ze Schauenburka, mocný soused Pánů z Hückeswagenu, byl členem Řádu německých rytířů), byli-li však jimi Arnold či jeho syn Frank von Hückeswagen, nevíme. Vyloučit to nelze, stejně jako hypotézu, že právě tento rod je původním majitelem či stavitelem hradu Štramberk.

Je samozřejmě možné, že vše je jinak — uvedené prameny jsou zavádějící a jejich interpretace tudíž nesmyslná. V takovém případě na všechno zapomeňme. Na vše, kromě jediné věci. A tou je Štramberk, který si zaslouží, abychom naši cestu za jeho skutečnou minulostí nevzdali. Vždyť začínat můžeme stále znovu, skončit bychom však neměli nikdy...

Oslovuji vás, čtenáře našeho Zpravodaje města Štramberka, laickou i odbornou veřejnost, ale především všechny ctitele našeho krásného města, s prosbou o spolupráci. Jsem přesvědčen, že společnými silami můžeme hranici poznatelného posunout správným směrem. Dejme Štramberku šanci.

(Za poskytnutí několika cenných informací děkuji vzácným přátelům — Bohumilu Krestovi a Josefu Adamcovi.)

VZPOMÍNKY NA POČÁTKY SKAUTINGU VE ŠTRAMBERKU (90. VÝROČÍ)

Josef Adamec

Ve Štramberku byl skautský oddíl založen o velikonocích roku 1920 lékárenským asistentem R. Barochem, který byl také prvním vůdcem štramberských skautů.

Skautské hnutí (Svaz skautů...) se rozrůstalo a zájemců přibývalo. Rok po svém založení, o velikonocích roku 1921, tábořili skauti dva dny v Libotíně, v červnu tři dny v „Bořu“ a začátkem července pět dnů na Makytě na hranici Slovenska.

Jeden z pamětníků ještě po 70 letech (v r. 1990) vzpomínal: *„...já jsem se dal zapsat do oddílu skautů 12. 6. 1921 jako dvanáctiletý a to na základě propagace co to skauti jsou, jaké mají povinnosti, co musí umět a čemu všemu se vlastně naučí. Do oddílu mě uvedl spolužák Jaromír Bár, syn učitele Emila Bára, později také učitel. Schůzky jsme mívali každou neděli ve škole na náměstí, vždy o půl druhé. Vedoucí získal povolení jen přes zimu a za deštivého počasí. Přes léto bývaly schůzky v přírodě, vyplněné různým cvičením, jako hledáním značek, plížením, vysíláním morseových a semaforových znaků, poskytováním první pomoci apod. Příjemně unaveni jsme se vraceli domů se zpěvem písně Beskyde, Beskyde...*

Nám, nováčkům, nezbývalo než se pilně učit, abychom se vyrovnali starším druhům. Po měsíci, když jsme všechno zvládli, vedoucí oddílu určil datum slibu. Ten se odbýval na Kocvínku při západu slunce a to tak, že se shromáždil celý oddíl, postavil se do kruhu a uprostřed stál vůdce se svým zástupcem a ještě dvěma členy. Nováček před ně předstoupil a odříkal zákon junáků, který začíná slovy: Milovati budu svou vlast Republiku československou a sloužiti jí v každé době..., při tom má do půl hlavy vztyčenou pravou ruku se dvěma napřímenými prsty. Poté mu vedoucí podal ruku, samozřejmě levou, od srdce, s napomenutím, aby byl věren svému slibu a řádným občanem. Tenkrát se nás deset nováčků stalo skutečnými junáky a v tento povznášející okamžik jsme byli odhodláni bránit tu naši republiku. Žel bohu, uplynulo asi sedmnáct let a skutečně jsme byli nuceni republiku bránit...

Mezi zakládající členy a dlouholeté činovníky patří Lacka Vladimír a Hornich Bohuslav, který byl po Barochovi vůdcem štramberských skautů (později se však nezachoval dobře).

Vzpomínky dále pokračují: *„Po Barochovi byl vůdcem oddílu už vzpomenutý Bohuš Hornich, syn štramberského revírníka, povoláním dentista. Měl tři zástupce:*

1. Lacka Vladimír, obchodník na náměstí,

2. Ostrčil Jan, autogenní svářeč,

3. Bár Zdeněk, pozdější profesor a spisovatel.

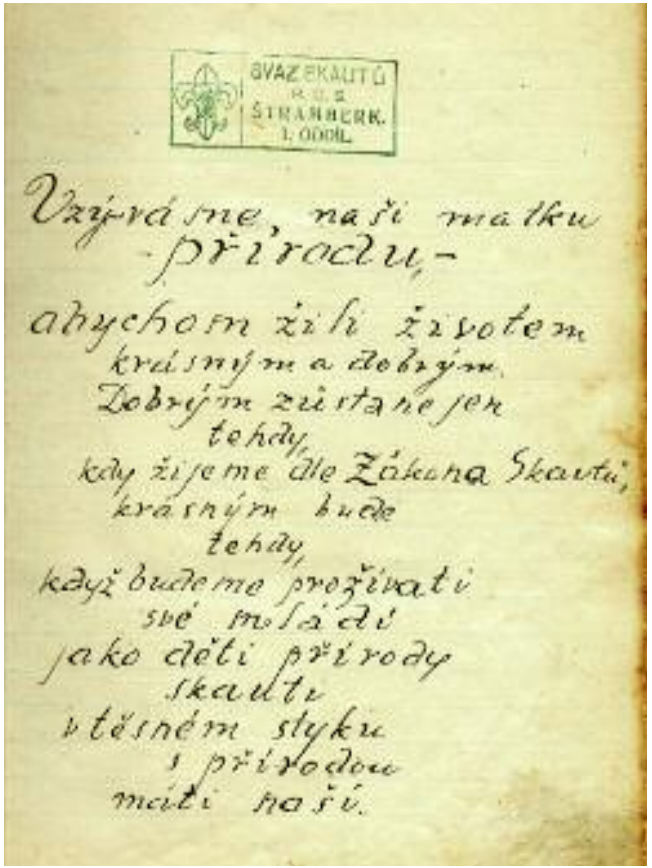
Posledně jmenovaný se projevil jako duše oddílu a náš kulturní vzdělavatel, velice agilní při výuce tehdy moderního jazyka — esperanta. Byl nepostradatelným při vydávání cyklostylovaného oddílového časopisu. Mezi předáky oddílu patřil i Jan Rýdel, jednatel a pokladník, velmi obětavý a poctivý junák. V době nezaměstnanosti (asi r. 1926) odjel za prací do Argentiny a tam též zemřel.

Atrakci a lesk dodával oddílu br. Josef Socha, trubač. Když jsme vyrazili ze „staré školy" za zvuku řízného pochodu, nevyrovnali se nám ani hasiči! Populární člen byl i Josef Novosad, oddílový detektiv Clifton, který dovedl vyřešit každou záhadu..."

Koncem roku 1924 starší, vůdčí členové se rozešli za svým budoucím povoláním, mladší bez řádné tvůrčí síly nemohli oddíl udržet v normálním chodu. Celý rok 1925 se oddíl potácel v krizi až začátkem roku 1926 došlo ke znovuvzkříšení oddílu. Byl zvolen nový vůdce, o generaci starší Metoděj Socha, člověk obětavý, který zároveň jako knihovník vedl své svěřence i k lásce ke knihám. Bohužel, br. Metoděj Socha si z ruské fronty donesl zárodky smrtelné choroby, jimž po mnohaletém utrpení ve svých 43 letech v roce 1927 podlehl. Jeho nástupcem se stal Raška Petr... Vzpomínek by bylo daleko víc, ale snad někdy příště.

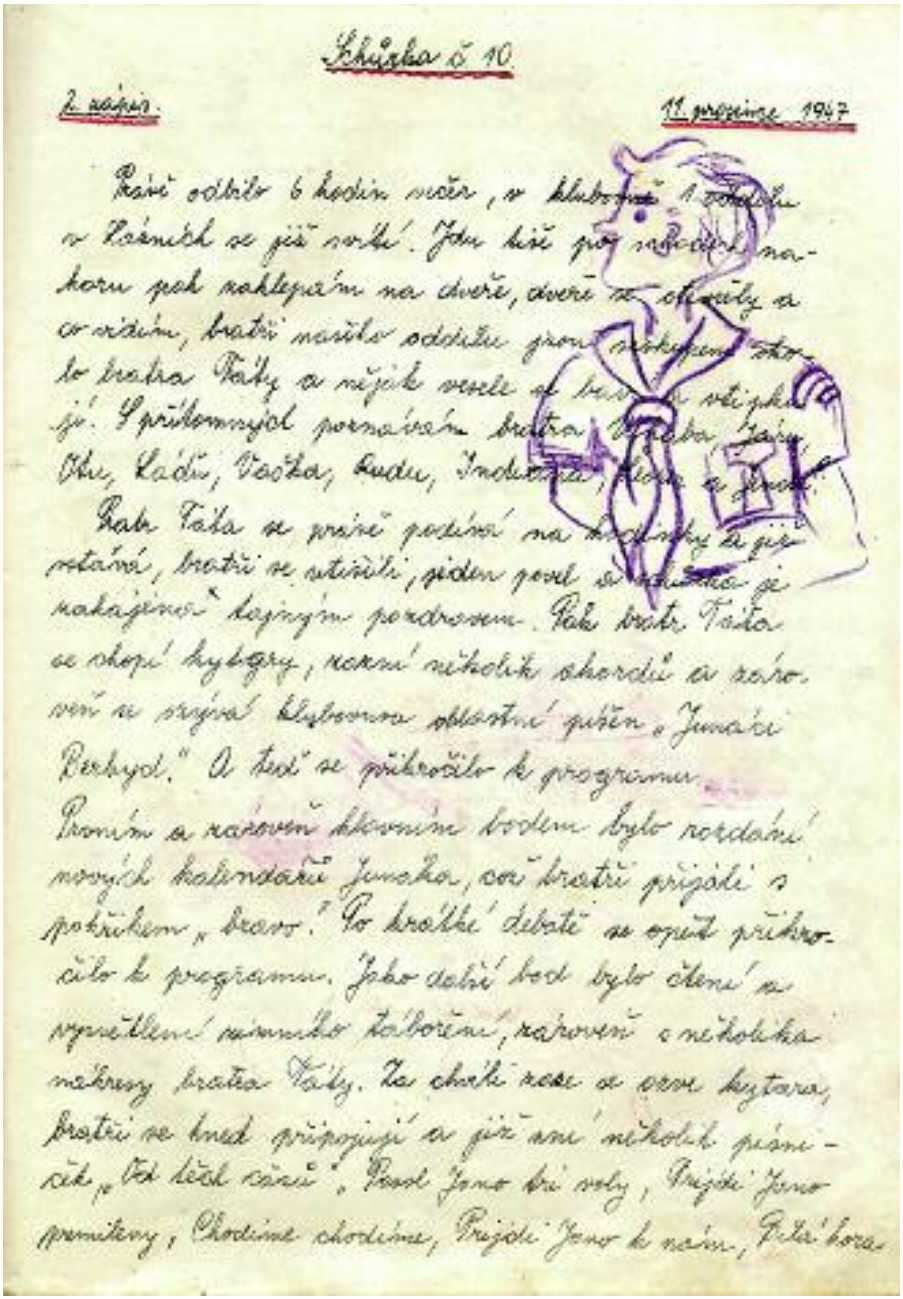
Štramberští skauti po 70 letech (1990)

Z Kroniky 1. oddílu Junáků Štramberk (4. 4. 1920 — 31. 12. 1922)

Z Kroniky 1. oddílu Junáků Štramberk (1942)

Schůzka č. 10

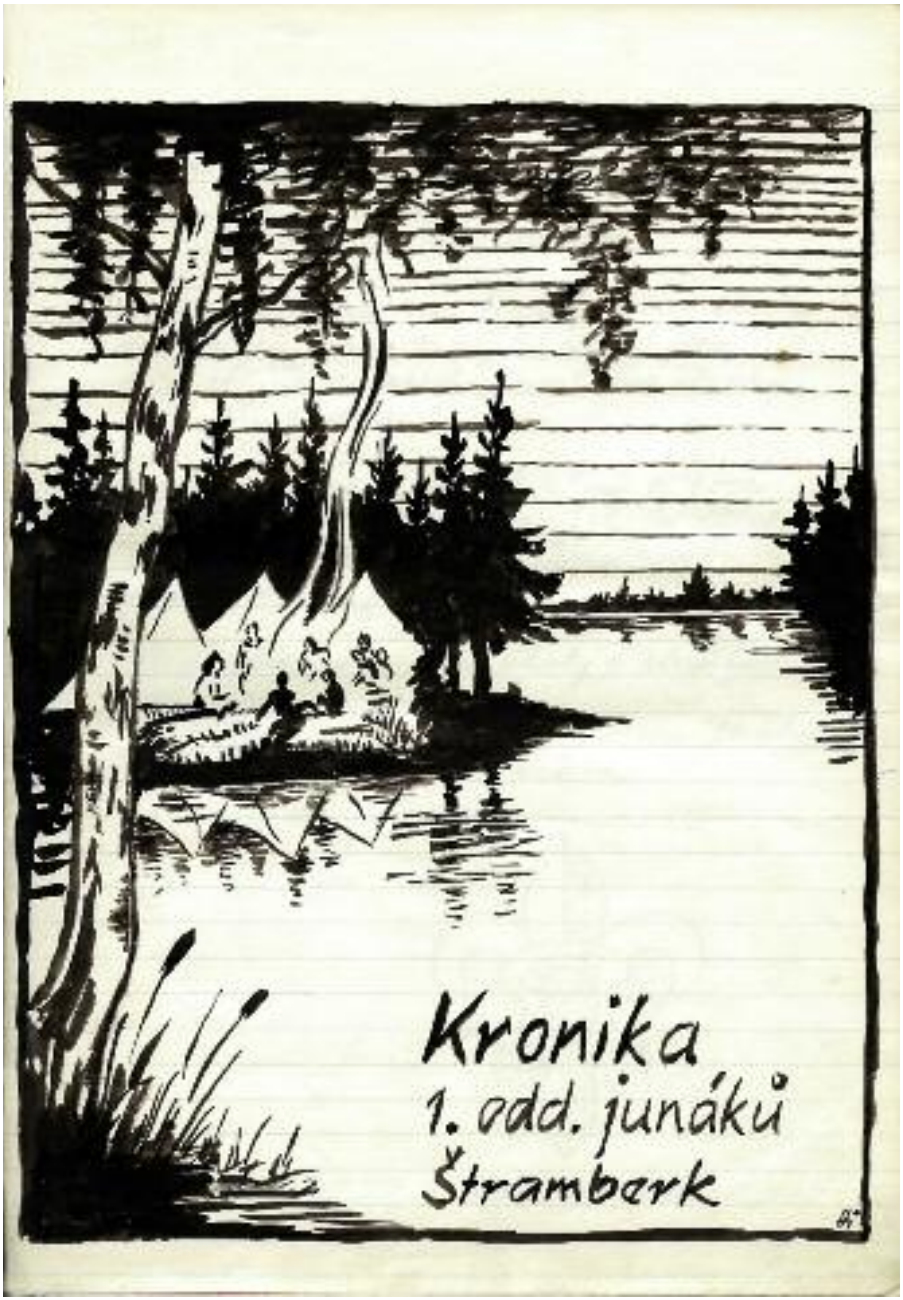
2. zápis. 11. prosince 1947

Právě odbilo 6 hodin večer, v klubovně 1. oddílu v Řásnicích se již sešli. Jen bílý pes na dvoře nadšeně pak naskočím na dveře, dveře se otevřely a s úsměvem, bratři naším oddílu pro mě poslali. Stálo bratra Táty a nějaké veselé se bratrem vtipkují. V průběhu pozdravím bratra Vojtěcha Jaroslava, Ládu, Vaška, Ludu, Jindřicha, Honzu a Jirku.

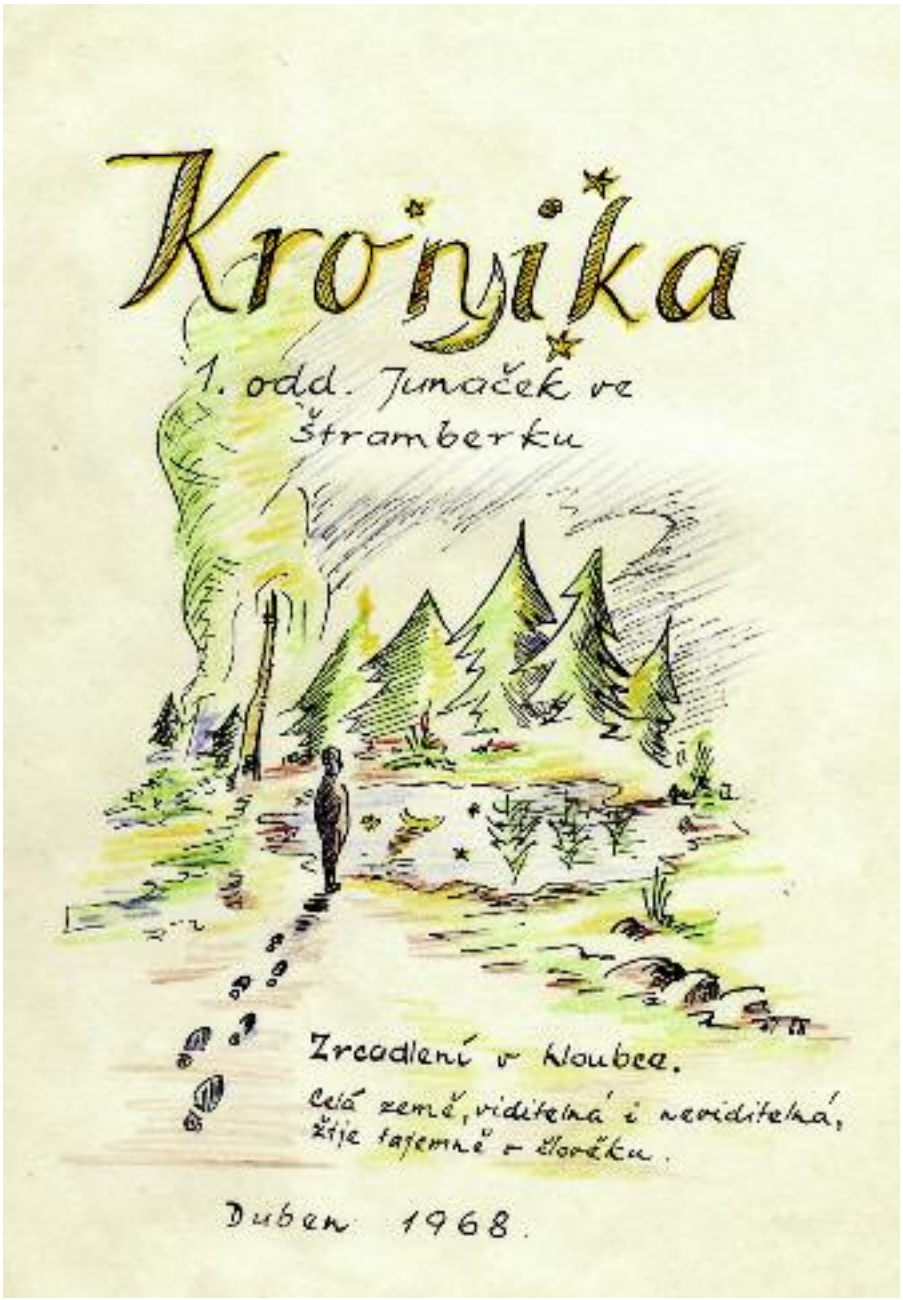
Pak Táta se právě potěšil na hodinky a již ostatní, bratři se ztišili, jeden povel a nadšení je nakažlivé bojovným pochodem. Pak bratr Táta se chopí kytary, zazní několik akordů a zároveň se zpívá klubovou oblastní píseň „Junáci Berkyd." A teď se přikročilo k programu.

Prvním a zároveň dalším bodem bylo rozdání nových kalendářů Junáka, což bratři přijali s potleskem „bravo." Po krátké debatě se opět přikročilo k programu. Jako další bod bylo čtení a vysvětlení zámeckého táboření, zároveň s několika nákresy bratra Táty. Za chvíli zase se ozve kytara, bratři se hned připojují a již zní několik písniček „Od Ještěd vánou". Pavel Jsme bratři roky, Přijdi Jsme premiéry, Chodíme chodíme, Přijdi Jsme k nám, Ještě hora

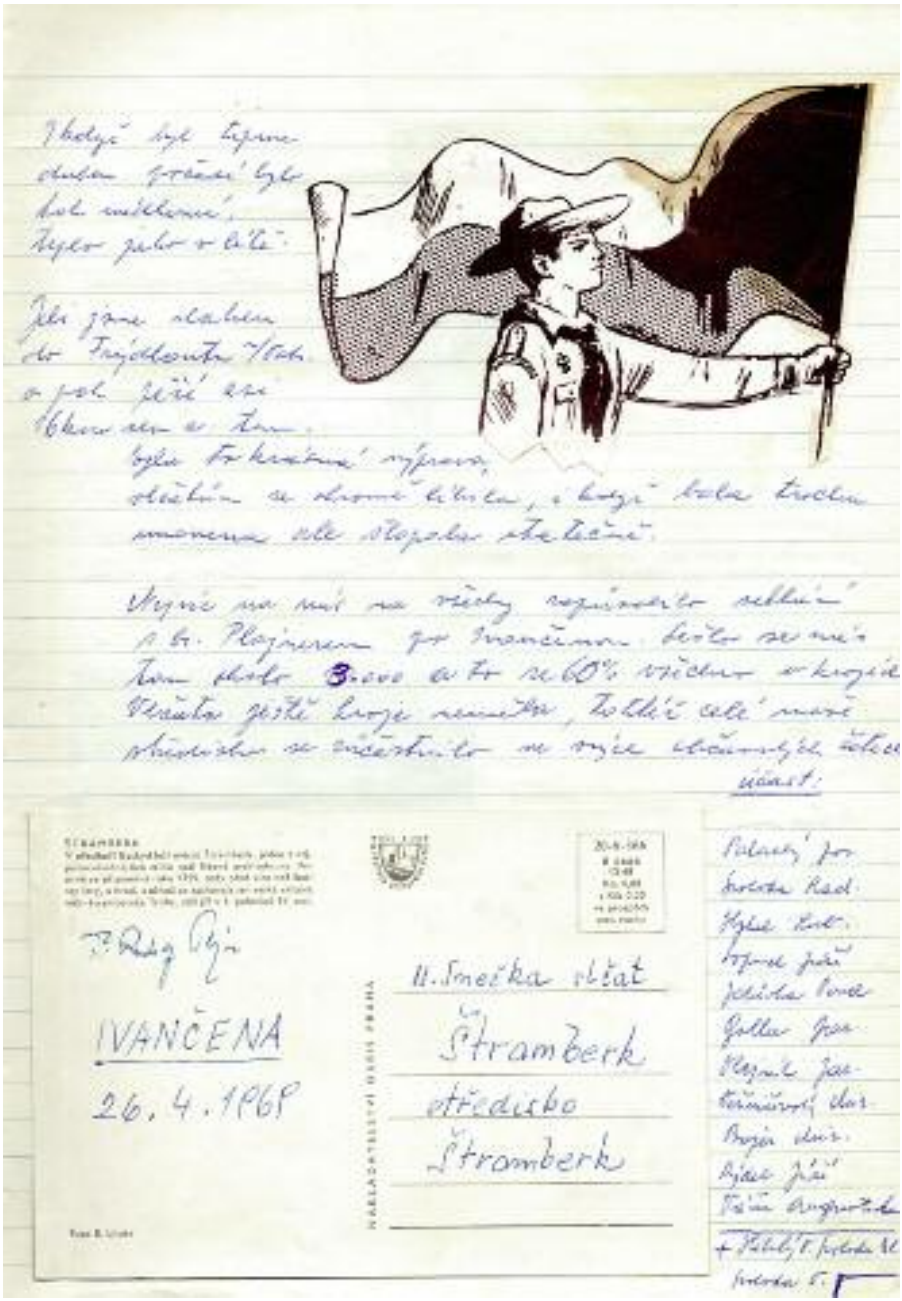
Z Kroniky 1. oddílu Junáků Štramberk (1947—48)

Kronika 1. oddílu Junáků Štramberk (1968—1970)

Kronika 1. odddílu Junaček Štramberk (1968)

Kronika 2. smečky Vlčat (1968)

ŠTRAMBERSKÉ LOKALITY Z ETYMOLOGICKÉHO POHLEDU (NÁZEV STRALLENBERG — ŠTRAMBERK)

Igor Jalůvka

Původ mnohých názvů obcí na Lašsku není dosud spolehlivě vysvětlen. Co se týče názvu města Štramberka (ve starých zápisech ***Strallenberg, Stralemberg, Stralenberg, Stramberg*** a další), je mi známo, že můj kolega a přítel, Josef Adamec, hledá historickou souvislost mezi zříceninou hradu ***Strahlenburg*** u Schriesheimu v Hesensku a „původním"? názvem Štramberka — ***„Strallenberg".*** V rodokmenu německých Strahlenbergerů, pokud vím, zatím nenašel spojitost či návaznost na českou či moravskou šlechtu. Avšak podobnost romantických obrazů (asi 160—200 let starých) jak dochované zříceniny hradu Strahlenburg, tak samotného městečka pod ním — Schriesheimu, jeví skutečně vizuální podobnost se Štramberkem. Nemám tím na mysli na obrazech jasně zřetelné zbytky pozdně gotického paláce Strahlenburgu, ale **bergfritovou věž,** která stejně jako naše ***Trúba*** vévodí celému okolí a v tomto ohledu zaujala Pepíka Adamce (a nejen jeho). Také tvrzení obsahu pověsti o založení Štramberka jako templářského strážního hradu nemůžeme teoreticky zcela vyloučit (Schwoyův a Volného názor na způsob přechodu Štramberka z rukou templářů do rukou zeměpána je přesto logický a docela možný), avšak nejsou na to dosud žádné důkazy a tvrdit to by bylo odvážnou historickou spekulací.

V rodokmenu Strahlenbergerů bychom skutečně našli návaznost na jeden český hrad. Ale pouze co se názvu týče: v polovině 13. století, v době rozšiřování panství Strahlenbergerů, získal Konrád II. Strahlenberger **hrad Waldeck** (první zmínka o hradě již z roku 1124). Později se panství přeměnilo na samostatné knížectví v rámci Svaté říše římské — ***Waldeck–Pyrmont*** a dnes patří velice nuzné zbytky hradu do okresu Waldeck–Frankenberg v Hesensku. Přestože hrad do základů vyhořel roku 1794, jsou tam odkryty základy bergfritové věže s průměrem 7,5 m. (Pro zajímavost: počátkem září 1969 vycestoval na festival konaný na hradě Waldeck písničkář Karel Kryl a z „festivalu" se navrátil až za více než dvacet let.)

Ale hrad **Valdek** je i v Čechách — v příbramském okrese, rozsahem poněkud menší, ale dnes zachovalejší než ten v Německu. Zřícenině hradu ukrytého ve vojenském újezdě v brdských lesích, mezi městem Hořovicemi a městysem Jincemi, vévodí rovněž okrouhlá věž o průměru 10 m. Hrad Valdek vystavěl v polovině 13. století patrně Oldřich Zajíc z rodu Buziců, který se již roku 1263 psal „z Valdeka". Ve své době byl Valdek pro rod Buziců sídelním hradem, větším a důležitějším než další hrad v jejich vlastnictví — Žebrák. Oproti původnímu historicko-stavebnímu průzkumu však dnes odborníci pochybují, zda je opravdu hrad Valdek ***typickou ukázkou složitějších hradů sasko–hesenského typu, tedy s klasickou bergfriedovou dispozicí, kdy okrouhlá obranná věž stála volně za hradební zdí a chránila palác (D. Menclová).*** Pozdějšími archeologickými výzkumy se totiž zjistilo, že ona „útočištná" věž nepatří k nejstarším budovám hradu, ale byla postavena mnohem později, snad až během husitských válek v 1. polovině 15. století a za jiných majitelů (Jan z Lestkova).

Abych upřesnil, co jsem vlastně touto historizující komparací chtěl vyjádřit — ***nejenže jsem nenašel spřízněnost českého šlechtického rodu Buziců s německými Strahlenbergery, ale i jejich hrady (Waldeck a Valdek) představovaly dva odlišné fortifikační typy.*** A i kdyby tomu tak nebylo, bergfritové koncepce hradů s okrouhlými věžemi byly ve 13. století poměrně běžnou hradní dispozicí, takže **v tomto ohledu nelze usuzovat na jinou než nahodilou podobnost.** Domnívám se, že totéž platí i v případě ***Strallenbergu***–Štramberka a Strahlenburgu v Německu. ***A samotná stavba hradu Valdeka má vztah nejspíše ke stavbě Volfštejna (J. Anderle).*** (Sice r. 1852 koupil hořovické panství, včetně Valdeka, **hesenský** kurfiřt Fridrich Vilém z Hanau, ale návaznost na původní Strahlenbergery i u něj chybí.)

Ke všemu, „Waldecků" je v Německu více; nikoli hradů, ale míst s takovým názvem. A v Čechách a na Moravě rovněž, většinou v bývalých Sudetech. Tak v Rychlebských horách je bývalá německá horská osada Waldeck, což se zde překládá jako **Zálesí.** Další osada je v bývalé „sudetoněmecké" oblasti na západě Českolipska: Waldeck–Valdek–**Podlesí.** Místní osady u obce Opatovec na Svitavsku se zase nazývají Starý Valdek ***(Alt Waldeck)*** a Nový Valdek ***(Neu Waldeck).*** Touto metodou se nikam nedostaneme, protože v německých oblastech je jméno ***Waldeck*** tak rozšířené, jako třeba naše ***Podlesí.*** Samotné slovo Waldeck–Valdek se vykládá jako „v lesním rohu" ***(Profous),*** lépe však jako „lesní hrad" (***eck*** = přeneseně to co hrad). Rovněž informaci o tom, zda jsou s historií německého Waldecku spojováni templáři, jsem v oficiální historii hradu nenašel.

V tomto směru mne nenapadá nic horšího než vyslovit pro náš národ celkem nepříjemnou myšlenku, že v době panování Přemysla Otakara I. a především Václava I., který se obklopoval německým prostředím, bylo celkem běžným jevem a „módní" dávat nově založeným hradům německá jména, a to i českými šlechtici.

Pokud bychom — s cílem dopátrat se pravdy — podlehli takovému neprůkaznému srovnávání, jako je vizuální podobnost, uvízli bychom na mrtvém bodě. Vždyť i renesanční věž radnice **saského města Freibergu** velice připomíná věž farního kostela v Příboře, jehož německý název byl rovněž ***Freiberg.*** Ale co jinak tato dvě města spojuje? Zastavme se krátce u etymologie slova Příbor: ***…slovanský název označuje charakter původní osady. Všechny místní názvy v „bor" značí výšinu, na níž se za pradávna výhodně bojovalo; bor totiž znamená to samo co dnes boj, odtud pak boriti = bojovati, tedy osadu nedaleko od místa obranného — Przy–bor*** (M. Žunkovič, ***Kdy byla střední Evropa Slovany osídlena?***, Kroměříž 1907). „Nedaleko místa obranného" zde vyjadřuje — nedaleko zemské hranice. (Tato teorie o vzniku názvu ***Příbor*** není zdaleka jedinou; jejich výčet však není předmětem tohoto článku.) Je i saský Freiberg nedaleko zemské hranice? Nesporně. Byl snad jeho původní název ***Przybor?*** **Pokud byla na jeho místě dříve slovanská osada,** tak můžeme nějaký slovanský název připustit. Než abych tuto odvážnou domněnku vyslovil, budu raději citovat Martina Žunkoviče:

Dr. Peez tvrdí věci, jež odporují všemu zdravému rozumu, tak například že všecka města v Čechách založili Němci. Už z hlediska slovozpytného sotva kdy dokáže, co tu pustil do světa. Též jest významné, že pojem „město" je jen pomyslovým výrazem na formální roztřiďování osad podle velikosti a že osady po létech teprv bý-

vají na města povýšeny. Nikdy však — až na velmi řídké případy — ihned jako města založeny. Tak nikdo nepochybuje, že by Düsseldorf nebyl dnes německým městem; že má však přivěšenou koncovku —dorf, dalo by se říci, že Němci založili kdysi už i tu počáteční vesnici. Leč tomu výkladu vadí název tamějšího předměstí, totiž „Bilk", a toto slovo je tuze málo německé a příliš silně slovanské. Všecka stará města mívala po trávníku na bílení prádla, a tomu se říkalo po slovansky „bílka, bělidla"; dnes ovšem v „praněmeckých" městech už jen tak nějaká ta Bleichergasse nebo Biltengasse připomíná, co tu jednou bývalo. Důkazem jest Olomouc, kde Němci se svým „auf der Pilten" zachovali, nač Slované říkavší „Na Bělidlách" už dávno v bázni boží zapomněli.

Ale je rovněž možné, že moravský Příbor (dříve ***Freiberg***) nemá se saským Freibergem (kromě náhody v německém názvu) společného vůbec nic.

Musím se přiznat, že co se týče etymologie názvů mnohých obcí mezi Odrou a Ostravicí, jsem zastáncem ***Žunkovičovy hypotézy.*** Slovinský badatel **Davorin (Martin) Žunkovič** (1858 —1940) vypracoval před první světovou válkou vlastní teorii o původu názvů a pojmenování (sídel, kopců, skalisek, řek, pastvin, luk apod.) v přírodě. Coby důstojník rakousko–uherské armády **porovnával různý ráz krajiny, řek, kopců, porostu, sídel či hradů se stejnými (stejně zkomolenými) názvy na základě charakteru krajiny jinde v Evropě = toponymická metoda.** Podstatou jeho závěrů je tvrzení, že původní slovanské názvy osad, dané jejich přírodní charakteristikou, byly během staletí do dnešních dnů téměř zapomenuty. Do popředí se totiž ve středověku dostaly německé „kancelářské slepeniny", kterými němečtí správní úředníci na panstvích „překládali" (staro)slovanské názvy pro německou vrchnost. Dělo se tak nejdříve od začátku 12. století. Na základě takovýchto překladů vznikly mnohdy zcela nesmyslné patvary (jedním z nich je ***Strallenberg*** — „Zářivá hora"). Žunkovič šel dokonce dál a dokazoval, že Slované — coby národ — se nestěhovali Evropou ***jako cirkus,*** nýbrž jsou ***evropským pranárodem, z evropské půdy vzešlým.*** Postavil tak na hlavu tzv. zakarpatskou teorii o příchodu Slovanů do střední Evropy v 5.— 6. století. Své výzkumy publikoval německy mezi lety 1905 až 1911 a neustále doplňoval v šesti vydáních knihy ***Wann wurde Mitteleuropa von den Slaven besiedelt? = Kdy byla střední Evropa Slovany osídlena?***, jejíž poslední vydání nazval ***Die Slaven, ein Urvolk Europas = Slované, evropský pranárod.*** Jediné, 3. vydání z roku 1907, bylo precizně přeloženo do češtiny hranickým farářem Vojtěchem Srbou.

Martin Žunkovič ve svých pracích dokazoval, že slovinština — „zapomenutý jazyk v alpských horách" — si, podobně jako jazyk Basků, dodnes uchovala nejvíce výrazů z původního praslovanského jazyka (porovnával slova baskická se slovanskými). Žunkovič byl zarputilým obhájcem pravosti Rukopisů, jejichž jazyk mu byl velice blízký. (Mimochodem, je zajímavé, že ani dnes český turista slovinskému jazyku mnoho nerozumí, zato Slovinci nám ano.) Žunkovičovo dílo bylo před sto lety v českých zemích velice čtivé a ještě za první republiky bylo stavěno proti Bretholzově pangermánské teorii. Žunkovič měl přirozeně spoustu kritiků z řad autorit filologie (etymologie, dialektologie), etnologie, archeologie, slavistiky či historie (např. Niederle, Zubatý, Murko /coby následovník Miklošiče/: ***Vlastenecká kniha postrá-***

dající vlastenectví /"Rodoljubna knjiga bez rodoljubja"/), se kterými přicházel do neustálých sporů. Moderní vědecké metody po druhé světové válce (např. využití radiouhlíkové metody pro určování stáří látek organického původu v archeologii) mu v mnohém daly za pravdu, i když jindy naopak přestřeloval a docházel až k mnohdy fantaskním závěrům. ***Jeho dílo je však plné pozoruhodných myšlenek a zasluhuje plnou pozornost*** (etymolog dr. Věnceslav Hrubý). Charakteristickým rysem jeho knih je pečlivost a pilnost, se kterou shromažďoval snesený materiál: během své vojenské služby rakousko–uherské monarchii si vše kreslil a zapisoval, vyptával se místních starousedlíků a pastevců, prostě neseděl v knihovnách jako „páni vědátoři", kteří ho kritizovali. Martin Žunkovič se tak stal mistrem toponymické metody, i když šel svou vlastní cestou. Dnes má tento pečlivý člověk vděčné pokračovatele svého díla, zvláště ve Slovinsku. Jedním z nich je filolog Leopold Verbovšek (nar. 1922).

Abychom přišli na kloub názvu ***Strallenberg***–Štramberk, budu citovat pasáž z Žunkovičovy knihy ***Kdy byla střední Evropa Slovany osídlena?;*** hlava II.: ***Výzpyt, kam až jsou rozšířeny místopisné názvy původu slovanského a průkaz, jak tyto názvy na všech místech dle pojmů přiléhají k územnímu rázu a povrchu;*** str. 168: ***Skupina názvů, které připomínají předvěká zařízení na obranu*** a konečně pak na str. 170: A. ***Zařízení na obranu pasivní:***

Straža je stanovisko na výšině s dobrým a širokým rozhledem. Odtud všem okolním obyvatelům blížící nebezpečí ohlašováno hlasitými pokřiky, jimiž rozuměli však jenom zasvěcenci. Název v jižní a střední Evropě je náramně častý. Na poněmčeném území jsou tohoto původu všecky slepeniny se „Strass" jako: Strassberg, Strassburg, Strassengel, Strassgang, Strasserberg, zu Strasy, Strassnitz apod.; na území podnes slovanském názvy: Straža, Stražisko, Stražnica, Straški vrh atd. výkladu nevyžadují. — (V Horní Itálii jeden Straža — kopec, přeložen v „Monte Guarda", u Marseilly jiný v „Mont de la Garde". Praví se, že Marseille od Phokaeů je založena; byli tedy zakladatelé jistě Slovani, neboť název „Massilia" značí krajinu olivovou /slovinsky maslina, maslinje = oliva/). Bezpochyby zmíněný kopec býval za stara Stražou. Jeť pak kolem Marseille i jinak hojných stop po praslovanských kdysi názvech. Podobá se, že na každé „straži" bývalo po chýši krycí neb po domku hlídacím, zde onde i opevněném, by hlídač se ubránil i sám, dokud nepřispěli lidé z okolí na pomoc. — A na str. 12 se ještě zmiňuje: ***„Strassenberg" není kopec, po němž nějaká silnice (Strasse) se táhne, ale stávala tam straža (č. stráž = Wache gegen Feindesgefahr).***

Dr. Věnceslav Hrubý pak ve své knize ***Kdy se usadili Slované v zemích československých*** (Matice opavská, Opava 1927) doplňuje další názvy: str. 22 — ***Část druhá. Podrobný výklad nomenklatury;*** str. 58: ***IV. Jména osad*** — na str. 62 čteme: ***Stragona ztotožňované se Střehomí, souvisí patrně s koř. serg-, strêg-, strag- = strážné místo (srov. Strahov).***

Žunkovič na jiném místě své knihy rovněž tvrdí, že ***breg*** znamenalo ve „starém jazyce slovanském" jak „břeh", tak i „kopec", „hora". **Strážní hora = *Stražisko = stražen breg = Strassenberg.*** Strassberg, Strassburg atp. jsou pak příslušné „zpitvořené slepeniny z německých kanceláří", jak výstižně vysvětluje Žunkovič.

Tolik staří pánové. V dnešní slovinštině slovo **„breg“** znamená i „banka“. Je příznačné, že např. v angličtině slovíčko „bank“ znamená nejen banku, ale i břeh, stráň, svah, násep, závěj či hradbu (přírodní), tedy útvary horopisné. Je známo, že angličtina v podstatě vznikala nejen jako kompilát starověké latiny a starogermánštiny, ale i oné „keltštiny“, kterou Žunkovič pokládá za evropský prajazyk a ztotožňuje se starou slovanštinou. V tomto světle se jeví vysvětlení přírodních významů slova ***bank*** pro vyjadřování v „dávných dobách“ typické. Co se týče současné slovinštiny, posuny významů slov jsou přirozené ve vývoji všech jazyků.

Bohužel, pan Žunkovič nám dal sice návod jak používat jeho knihu, ale příklad vzniku „kancelářské slepeniny“ ***Strallenberg*** neuvedl. Alespoň ne ve 3. vydání své slavné knihy. Není se co divit. V porovnání s výše uvedenými „strassbergy“ se jedná o název ve střední a jižní Evropě málo rozšířený. Zůstane to tedy na nás: když však přepíšeme onu „Zářivou horu“— „Strahlenberg“/„Strallenberg“ do fonetiky a u druhého kmenu dáme přesmyčku, získáme ***štralen-breg.*** Slovinsky se pak „stráž“ řekne nejen ***„straža“ či „stražar“, ale zastarale i „štral“.*** Je to rozdíl asi jako mezi naším „stráž“ („hlídka“) a „varta“ (též polsky ***warta***). Adjektivní koncovkou pak získáme **„štralen breg“**, tedy opravdu „strážní horu“. Pečlivá německá ruka pak ve středověku přepsala „strážní“ horu na horu „zářivou“ (Strallenberg), což skutečně zní téměř stejně. Domnívám se, že místo toho, aby pak slovanští obyvatelé „obrodili“ německý patvar směrem k původnímu slovanskému významu, „zvulgarizovalo“ se Strallenberg na **Stramberg** ***(Strammberg*** = přímá hora, **statná hora,** přeneseně snad i příkrá, strmá hora). (Je příznačné, že dodnes se na Moravě používá pojem „štramák“ coby ***fešný, vyšňořený*** mladík, ale původní význam byl nesporně **zdatný** muž, čili ***chlapisko.***)

Co se týče oficiálního německého jména městečka, v letech 1634—1918 a 1938—1945 se používalo názvu **Stramberg.** Pokud nás však zajímá český (spíše počeštělý) název, není to snadné zjistit. Například v česky psané vlastivědné příručce, vydané kolem r. 1844, se píše **Stramberk.** Kolem roku 1872 byla snaha dát městu „plnočeské“, „obrozenecké“ jméno **Jasná Hora,** to se však ani českými obyvateli neujalo, byť koncem 19. století žilo ve městě pouhých 11 Němců (a 15 Židů). Ve vlastivědném sborníku ***Moravské Kravařsko*** (1898) je již uveden dnešní název **Štramberk.**

Nicméně, tento problém pokládám stále za otevřený. Má-li kdokoli jiné poznatky, na základě kterých by posunul nastolenou problematiku o notný kus dál, má v tomto bádání volné pole působnosti. Sám Žunkovič nabádá své čtenáře, aby jeho knihu používali pouze jako návod jak ***osvětlit původ dalších jmen z přírody pramenící.***

Svůj článek tak zakončím slovy Řehoře Volného: ***„Nechť mne přátelé dějin upozorňují na chyby. Jiný může více nalézti, ale nikdo všechno.“***

(Za podnětné rady a připomínky k článku děkuji svému příteli Josefu Adamcovi.)

